

ROZHOVORY
S CARLEM R.

Martin Buber

Martin Buber se narodil ve Vídni v roce 1878. Od tří let, kdy se jeho rodiče rozvedli, žil se svým dědečkem, bohatým obchodníkem, uznávaným učencem a vůdčí osobností židovské komunity. Buber byl vzdělán v západoevropské intelektuální tradici rozumu, logického kriticismu a historického zkoumání. V kontrastu k tomu na něj během letních období strávených ve východní Evropě hluboce působila chasidská židovská tradice, která zdůrazňuje přímý, mystický, spontánní a radostný vztah s Bohem.

Po studiu filozofie a dějin umění na univerzitách ve Vídni (doktorát v roce 1904), Berlíně, Lipsku a Curychu vyučoval v několika institucích a na vysokých školách filozofii a náboženství. Od roku 1923 do roku 1933 byl profesorem židovské teologie (jako jediný profesor tohoto oboru na německých univerzitách), dějin náboženství a etiky na Frankfurtské univerzitě. Když byli v roce 1933 židovští studenti z německých univerzit vyloučeni, stal se ředitelem Ústřední kanceláře pro vzdělávání dospělých Židů. Oženil se s Paulou Winklerovou, která se později stala uznávanou spisovatelkou.

Na začátku 20. století se z Bubera stal významný vykladač chasidismu a židovské mystiky (například *Příběhy rabína Nachmana*, 1906; *Legenda o Baal-šemovi*, 1908). Vysvětloval vitalitu židovské mystické tradice a napsal své vlastní verze asi sta chasidských příběhů a podobností. Postupně se dostal za mysticismus, ale jistě pod vlivem chasidismu rozvinul filozofii, jejímž základním bodem

bylo „setkání“ mezi osobou, „Já“, a Bohem, „Ty“. Bůh jako „Ty“ nemá žádné hranice a zahrnuje všechno. Vztahem „Já–Ty“ může být i skutečné setkání mezi osobami nebo mezi osobou a uměním, kdy druhý člověk nebo umění jsou prožívány bez „nálepek“ nebo hranic, a jsou tudíž spojeny se vším, s Bohem. Na druhou stranu je ovšem pro každodenní život typičtější vztah „Já–To“ a druhý člověk či nějaký prostředek jsou v něm vnímány jako oddělení, jako objekty.

Buberovou hlavní myšlenkou bylo, že „život je setkání“. Popisoval tragický příběh, v němž utrápený mladý muž vyhledal jeho radu. Buber měl jiné starosti, a když s ním hovořil, opravdu se s ním „nesetkal“. Mladík pak odešel a spáchal sebevraždu. Spásu není podle Bubera možné nalézt oslavováním jedince nebo skupiny, ale ve vztahu. Jedinou nadějí pro budoucnost spatřoval v „otevřeném dialogu“, a nikoli v „odmaskování protivníka“.

Jeho ohromující literární dílo čítá více než 60 svazků o teologii, židovských dějinách, filozofii, srovnávacím náboženství, umění a vzdělání, včetně knih *Daniel* (1913), *Já a Ty* (1923), *Boží království* (1932), *Gog a Magog* (román, 1945), *Víra proroků* (1950). V roce 1925 společně s Franzem Rosenzweigem začal do němčiny nově překládat Biblii a tuto práci dokončili roku 1962.

Od roku 1899 byl Buber rovněž vůdčí postavou sionismu, působil jako kulturní redaktor sionistických novin *Die Welt* a deset let jako redaktor měsíčníku *Der Jude*, který založil. Ten byl určen pro německy mluvící Židy a Buber se v něm snažil vysvětlit duchovní osud židovského národa v Evropě a Palestině. Roku 1926 byl *Der Jude* rozšířen na časopis *Die Kreatur*, který redigoval společně s německým katolíkem a protestantem.

Když byl v roce 1938 nucen uprchnout z Německa, emigroval do Izraele, kde se stal profesorem sociální filozofie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Vedle psaní a výuky náboženství a sociální filozofie Buber vedl Institut pro vzdělávání dospělých (v letech 1949–1953), který se zabýval kulturní asimilací vlny židovských přistěhovalců v prvních čtyřech letech po vyhlášení židovské nezávislosti. Tak jako tomu bylo již půlstoletí, byla součástí jeho sionismu i obhajoba palestinských občanských a náboženských práv.

Když v roce 1951 odešel do důchodu, cestoval a podnikl několik cest do Spojených států, kde přednášel na mnoha významných teologických školách a univerzitách. Ačkoli sám Izrael ho uznával jen pomalu, v padesátých letech jeho dílo dosáhlo mezinárodního vřelého hlasu. V Německu obdržel mnoho prestižních cen a poct. Reinhold Niebuhr ho nazval „největším žijícím židovským filozofem“. Další kritici napsali, že „hluboce ovlivnil současné myšlení včetně křesťanské teologie“ a že „jeho význam pro dílo téměř každého důležitěného spisovatele tohoto století je nepopíratelný“. Katolický časopis *Commonweal* napsal, že Buber měl „ohromný vliv na rozmanité myslitele všech věr včetně Paula Tillicha“. Hermann Hesse prohlásil, že Buber je „jedna z vůdčích a nejdůležitějších osobností v současné světové literatuře“. Podle *Yale Review* se jeho myšlení „jako podstatná přísada stalo součástí novější křesťanské teologie i velké části nejvýznamnější sociální filozofie našich dnů“.

Buber byl popsán jako „drobný muž s ohromnou hlavou a dlouhými bílými vousy, který se podobá prorokovi starých časů“, a nakonec byl svými krajany uznán za vizionáře a mudrce. Izraelci želeli jeho smrti, k níž došlo 13. června 1965 v jeho 87 letech. Na

počet muze, který tak vytrvale bojoval za jejich práva, palestinskí studenti na Hebrejské univerzitě položili na jeho katafalk věnec.

K rozhovoru Martina Bubera s Carlem Rogersem došlo v Ann Arbor ve státi Michigan 18. dubna 1957 během konference o Buberově dile, kterou organizovala Michiganská univerzita. Rozhovor moderoval Maurice Friedman, významný americký filozof.

*
*
*

REV. DEWITT BALDWIN: Tohle bude nezvyklá příležitost – setkání, při němž můžeme jednu hodinu přemýšlet společně se dvěma muži, kteří chtějí blíže pochopit své vzájemné myšlenky. Chci bych zde představit jednoho člověka a nechat ho promluvit o těch ostatních. Vaším moderátorem je profesor Maurice S. Friedman, profesor filozofie na Sarah Lawrence College v newyorském Bronxvillu. Profesor Friedman je jedním z nejlepších amerických interpretů Martina Buber. Studoval na Harvardu a postgraduálně ve státě Ohio a na Chicagské univerzitě, kde získal doktorát. Ve vztahu k Martinu Buberovi je nejlépe znám jako autor knihy *Martin Buber. Život dialogu*. A tak to, Maurici, přenechám tobě a vím, že si to užiješ.¹

MAURICE FRIEDMAN: Děkuji ti, DeWitte Baldwine. Velmi mě těší, že zde mohu zastat úlohu moderátora, protože bych snad mohl

1 *Psychologia*, 1960, 3, s. 208–221.

fíct, že jsem před pár lety, kdy mě někdo upozornil na podobnosti v jejich myšlení, rozhovor mezi profesorem Buberem a profeso-rem Rogersem inicioval. Napsal jsem dr. Rogersovi, ten měl las-kavé zásobní několika svými pracemi a chvíli jsme si dopisovali. Pak jsem tento materiál včetně několika článků dr. Rogerse zaslal profesorovi Buberovi a byl jsem opravdu velmi šťastný, když se ob-jevil nápad, že by se zde ti dva mohli setkat k rozhovoru. Myslím, že jde o velmi významné setkání nejen kvůli psychoterapii, ale i kvůli skutečnosti, že oba tyto muži si získali náš obdiv jako lidé, kteří se zabývají lidskými vztahy a lidským „bytím sám sebou“.

Mezi jejich myšlenkami existuje tolik pozoruhodných podobností, že je nesmírně lákavé mít to privilegium a slyšet je spolu hovořit a sledovat, jaká témata se přitom možná také vynoří. Má úloha moderátora spočívá pouze v tom, abych tato témata případně zost-moderátora spočívá pouze v tom, abych tato témata případně zost-moderátora spočívá pouze v tom, abych tato témata případně zost-

řítel nebo je nějak interpretoval, pokud by k tomu měla nastat příle-žitost. Myslím, že žádné uvedení profesora Bubera nepotřebujete, protože se na něj soustředí celá tato konference. A jsem si jistý, že není třeba představovat ani dr. Rogerse. Ten je samozřejmě již řadu let známý coby zakladatel terapie, která byla kdysi ozna-čena jako nedirektivní a nyní byla myslím překřtěna na terapii zaměřenou na klienta. Je rovněž ředitelem poradenského centra při Chicagské univerzitě, kde pěstuje velmi plodné vztahy s teolo-gickou fakultou a jejími kurzy osobnosti a náboženství. Tento roz-hovor bude mít takovou podobu, že dr. Rogers bude dr. Buberovi klást otázky a dr. Buber na ně bude odpovídat, možná otázku, možná nějakým výrokem. Nechme je tedy, aby začali. Doktore Rogersi...

CARL ROGERS: Rád bych předtím, než začnu s dr. Buberem hovořit, sdělil publiku, že se zajisté jedná o nepřipravený dialog. Kvůli počasí jsem sem musel jet celý den, a tak jsem se s dr. Buberem setkal až před jednou nebo dvěma hodinami, třebaže v jeho spisech jsem se s ním setkal už dávno.

Myslím, že první otázka, kterou bych vám, dr. Bubere, chtěl položit, může znít maličko neomaleně, ale rád bych ji vysvětlil a pak už tak třeba znít nebude. Zajímalo mě, jak to, že přestože jste tak hluboce žil v mezilidských vztazích a získal takové porozumění lidskému jedinci, nestal jste se psychoterapeutem? (*Buber se směje*) Prám se proto, že se mi zdá, že řada z nás začala pociťovat a zakoušet podobná zjištění, která jste vyjádřil ve svých spisech, ale velmi často jsme se k nim dostali prostřednictvím své psychoterapeutické zkušenosti. Myslím, že na terapeutickém vztahu je něco, co nám – téměř formálně – dovoluje vstoupit do hlubokého a blízkého vztahu s nějakým člověkem, a tak se zpravidla takovým způsobem dozvíme něco hlubokého. Vzpomínám na jednoho svého přítele psychiatra, který říká, že se nikdy necítí tak celý, tak moc osobou jako při svých terapeutických rozhovorech. A já tento pocit sdílím. Proto by mě, pokud to není příliš osobní, zajímalo, jaké „kanály vědění“ vám umožnily poznat tak hluboce lidi a vztahy.

MARTIN BUBER: Hmmm. To je spíš biografická otázka. Myslím, že místo jedné odpovědi musím dát dvě. Jednou je to, že tak úplně cizincem v oblasti, řecké, psychiatrie nejsem, protože když jsem byl kdysi dávno studentem, studoval jsem tři semestry psychiatrii na tom, co se v Německu označuje jako *Psychiatrische Klinik*.

Velice mě to zajímalo. Ale více, nestudoval jsem psychiatrii, abych se stal psychoterapeutem. Studoval jsem ji tři semestry nejprve s... v Lipsku, kde byli Wundtovi žáci. A poté u Mandela v Berlíně a třetí semestr u Bleulera, což bylo ze všeho nejzajímavější. Byl jsem tehdy velmi nezkušený a nepříliš chápající mladík. Ale měl jsem pocit, že se chci něco dozvědět o člověku – o člověku v takzvaném patologickém stavu. I tehdy jsem pochyboval o tom, je-li to ten správný výraz. Chtěl jsem takové lidi vidět, a pokud možno se s nimi setkat, a jak si pamatuji, navázal vztah, skutečný vztah mezi tím, co označujeme jako „příčetný člověk“, a tím, co je pro nás patologický jedinec. To jsem se do určité míry dozvěděl – alespoň jak se takové věci může dozvědět dvacetiletý kluk. (*Uchechne se*)

Ale co způsobilo to, nač se ptáte, bylo asi dáno především něčím jiným. Šlo prostě o určitý sklon setkávat se s lidmi. A pokud možno změnit něco v tom *druhém*, ale rovněž *mu* dovořit, aby změnil *mě*. V každém případě jsem tomu... neodporoval. Začal jsem jako mladý člověk. Měl jsem pocit, že nemám právo chtít druhého změnit, pokud sám nejsem otevřený tomu, aby mě změnil on v míře, v níž je to legitimní. Něco je třeba změnit a jeho dotek, jeho pojetí to víceméně může učinit. *Nemůžu* být taktikajíc nad ním a říci: „Ne! Stojím mimo hru. To ty jsi blázen.“ A tak od svých... Mělo to dvě fáze. První fáze probíhala do roku 1819 [má na mysli 1918], tedy do mých zhruba čtyřiceti let. A tehdy, v roce 1819, jsem cítil něco dost zvláštního. Měl jsem pocit, že mě silně ovlivnilo něco, co právě tehdy končilo, tedy první světová válka.

ROGERS: V roce 1918?

BUBER: M-hmm. Skončilo to tehdy, v průběhu války. O tomto vlivu jsem si nic moc nemyslel. Ale na konci jsem měl pocit, že mě to ovlivnilo strašně moc, protože jsem nedokázal odolat tomu, co bylo dál, a byl jsem, dalo by se říct, nucen to žít. Víte? Věci, které právě v tu chvíli pokračovaly. Můžete to označit jako *představu skutečnosti*. Představu, co se dělo. Tato představa na mě čtyři roky strašně působila. A když to skončilo, stalo se tak při jisté události v květnu 1919, kdy byl jeden můj přítel, velký kamarád a velký muž, velmi barsky zabít protirevolučními vojáky a já byl ještě jednou – tentokrát naposledy – nucen uvědomit si toto zabíjení, ale ne jen opticky, nýbrž pokud to tak můžu říct, svým *tělem*. To byl rozhodující moment, po němž – po několika dnech a nocích v tomto stavu – jsem ucítil: „Ach, něco se mi stalo.“ A od té chvíle se tato setkání s lidmi, obzvláště mladými lidmi, odehrávala poněkud jinou formou. Zažil jsem rozhodnou zkušenost, čtyřletou zkušenost, mnoho konkrétních zážitků, a od nynější chvíle jsem musel projevit něco víc než jen sklon k výměně myšlenek a pocitů a tak dále. Musel jsem vydat plody zkušenosti.

ROGERS: M-hmm. Jako byste říkal, že ona znalost, nebo alespoň její část, přišla ve vašich dvaceti, ale pak přišlo něco z oné moudrosti, kterou máte a jež se týká mezilidských vztahů, z potřeby setkávat se otevřeně s lidmi bez potřeby dominovat. A pak – vnímám to jako jakousi trojdielnou odpověď – do třetice přišel opravdový prožitek světové války, jenže prožítí ve vašich vlastních pocitech a představách.

BUBER: Asi tak. Protože to poslední bylo opravdu, nemůžu to říct jinak, bylo to skutečné *žít* s těmi lidmi. Lidmi, kteří byli zraněni a zabiti ve válce.

ROGERS: Cítil jste jejich zranění.

BUBER: Ano. Ale cítit není dostatečně silné slovo.

ROGERS: Chci něco navrhnout, i když nás to na chvíli přeruší. Nedokážu být zároveň obrácen k mikrofonu a k vám. Nevadilo by vám, kdybych trochu posunul stůl? (*Hýbe stolem.*)

BUBER: Je to v pořádku?

ROGERS: Tak se mi to zdá lepší.

MAURICE FRIEDMAN: Zatímco se to tu upravuje, rád bych se přiznal, že otázka profesora Rogerse mi připomněla jednoho studenta teologie z baptistického semináře, který se mnou mluvil o myšlenkách profesora Bubera, a když odcházel, řekl: „Musím se vás na něco zeptat. Profesor Buber je takový dobrý muž. Jak to, že to není křesťán?“ (*Smích.*)

BUBER: Můžu vám teď říct jeden příběh? Ne sice o mně, ale bude to pravdivý příběh, žádná anekdota. Křesťanský důstojník musel několikrát lidem během války, druhé světové války, totiž vojákům, vysvětlit židovskou problematiku. Začal samozřejmě vysvětlením,

co chce Hitler, a tak dále a objasnil jim, že Židé nejsou žádným barským národem, že měli velkou kulturu a tak dále, a pak oslovil židovského vojáka, který tam s nimi byl a něco věděl, a řekl mu: „A teď pokračuj ty a pověz jim něco.“ Tento mladý Žid jim vyprávěl o Izraeli, a dokonce o Ježíši. Na to jeden z těch vojáků odpověděl: „Ty nám chceš říct, že před tvým Ježíšem jsme nebyli křesťané?“ (Smích)

ROGERS: No, rád bych se přesunul k otázce, o níž jsem často hloubal. Zajímalo mě, jestli se vaše pojetí toho, co jste označil jako vztah „já-Ty“, podobá tomu, co vnímám jako efektivní chvíle v terapeutickém vztahu. Pokud mi dovolíte, rád bych chvíli mluvil o tom, co je v tomto ohledu pro mě zásadní, a pak byste to třeba mohl komentovat ze svého úhlu pohledu. Mám pocit, že v momentu, kdy jsem jakožto terapeut efektivní, vstupuji do vztahu jako subjektivní osoba, ne jako badatel nebo vědec. Případá mi rovněž, že když jsem nejefektivnější, jsem v tom vztahu nějak relativně celý – slovo, které to podle mě vyjadřuje, je „transparentní“. Zjistěte může existovat mnoho aspektů mého života, které se toho vztahu neúčastní, ale to, co se ho účastní, je transparentní. Nic tam není skryté. Pak mám rovněž pocit, že v takovém vztahu cítím skutečnou ochotu, aby ten druhý člověk *byl tím, čím je*. To označuji jako „přijetí“. Nevím, je-li to dostatečně dobré označení, ale chci tím říct, že jsem vstřícně nastavený na to, aby měl ty pocity, které má, zastával postoje, které zastává, byl takovou osobou, jakou je. A pak je pro mě důležitý ještě jeden aspekt. Myslím, že v takových chvílích jsem schopen cítit velmi jasně, jak svou zkušenost zakouší

on sám, opravdu to vnímám z jeho nitra, a přece tak, aniž bych ztrácel svou vlastní osobnost nebo oddělenost. Když je pak vedle těchto věcí na *mé* straně můj klient nebo ta osoba, s níž pracuji, schopna vnímat některé z těchto postojů i u mě, zdá se mi, že dochází ke skutečnému, zkušenostnímu setkání osob, při němž se každý z nás mění. Myslím, že někdy se klient mění víc než já, ale podle mě jsme v takovém druhu zkušenosti proměnění oba. A vnímám to tak, že to má určitou podobnost s věcmi, o nichž jste mluvil v souvislosti se vztahem „já-Ty“. Přesto mám podezření, že tam existují i rozdíly. Velmi by mě zajímal váš komentář. Jak se tento popis jeví vám ve vztahu k tomu, co jste řekl o setkání dvou osob ve vztahu „já-Ty“?

BUBER: Možná se vám také pokusím položit pár otázek, abych si ujasnil, co máte na mysli. Zaprvé bych řekl, že tohle je terapeutova akce. Je to velmi dobrý příklad pro určitou chvíli dialogické existence. Chci říct, že dvě osoby mají společnou určitou situaci. Situace je taková, že z vašeho pohledu – pohled není dobré slovo, ale podívejme se na to z vašeho pohledu – za vámi přichází nemocný člověk a žádá o určitý druh pomoci. A teď –

ROGERS: Můžu vás zde přerušit?

BUBER: Prosim.

ROGERS: Mám pocit, že pokud je to z mého pohledu *nemocný* člověk, pravděpodobně mu nebudu schopen pomoci tak, jak bych

mohl. Mám pocit, že je to *osoba*. Ano, někdo jiný by ho mohl označit za nemocného, nebo pokud se na něj podívám objektivním pohledem, pak bych mohl i já souhlasit s tím, že „je nemocný“. Ale když vstupuji do vztahu, zdá se mi, že pokud to budu nahlížet tak, že „já jsem relativně zdravá osoba a tohle je nemocná osoba“...

BUBER: Což nemám na mysli.

ROGERS: ... nebude to dobré.

BUBER: To nemyslím... Dobře, vypustím slovo „nemocný“. Člověk, který k vám přichází kvůli pomoci. Základní rozdíl mezi vaší rolí v této situaci a jeho rolí je zjevný. On k vám přichází, aby získal pomoc. Vy k němu kvůli pomoci nepřicházíte. A nejenom to, vy jste navíc víceméně *schopen* pomoci. On vám může dělat různé věci, ale nepomůže vám. A ještě něco navíc. Vy ho *vidíte*, *opravdu*. Tím nechci říct, že se nemůžete mylit, ale *vidíte* ho, jak jste řekl, *jaký je*. On vás zdaleka takhle *nevidí*. Nejen ve stupni, ale dokonce v druhu vidění. Jste pro něj samozřejmě velmi důležitá osoba. Ale ne osoba, kterou chce vidět a znát. Ani toho není schopen. Jste pro něj důležitý. Jste... neví si rady, přichází za vámi. Zaplétá se, abych tak řekl, do vašeho života, vašich myšlenek, vašeho bytí, vaši komunikace a tak dále. Ale nezajímá se o vás jakožto o vás. Tak to být nemůže. Vy se o něj jakožto o osobu zajímáte, říkáte to tak a máte pravdu. On ale takovou oddělenou přítomnost nezakuší a nemůže ji dát. Tohle je první poznámka, jak to vnímám. A druhá je – prostím, můžete mě kdykoli přerušit.

ROGERS: Vážně tomu chci porozumět. Skutečnost, že ho dokážu vidět méně zkresleně, než on vidí mě, že jsem skutečně v roli, kdy mu mám pomoci, a že se nesnaží poznat mě stejným způsobem jako já jeho – to máte na mysli „oddělenou přítomností“? Jen jsem se chtěl ujistit.

BUBER: Ano, pouze tohle.

ROGERS: Dobrá.

BUBER: A ten druhý fakt, pokud to vnímám správně, se týká oné *situace*, kterou s ním máte společnou, ale ze dvou stran. Vy jste na jedné straně, pokud se to tak dá říct, na té víceméně aktivní, a on na té víceméně pasivní, ne úplně aktivní, ne úplně pasivní, samozřejmě – ale relativně. A tato situace – podívejme se nyní na onu společnou situaci z vašeho hlediska a z jeho hlediska. Tatáž situace. Můžete ji vidět, cítit, zakoušet ze dvou stran. Vy ho ze své strany *vidíte*, pozorujete, znáte, pomáháte mu... ze své strany a z jeho strany. Můžete, skoro bych se odvážil říct, tělesně zakoušet jeho stranu *situace*. Když mu, abych tak řekl, něco uděláte, cítíte se sám dotčen *tím*, co mu děláte. On to tak ale vůbec udělat nemůže. Jste na své straně a na jeho straně zároveň. Tady a tam, nebo řekněme raději, že tam a tady. Tam, kde je on, a tady, kde jste vy. On však může být jen tam, kde je. To všechno si přejete – a nejen to, vy to chcete, vaše vnitřní nutnost tomu odpovídá. To přijímám. Nemám vůbec žádné námitky. Ale ta *situace* má námitky. Máte k té situaci nutné jiné postoje než on. Jste schopen udělat něco, čeho on schopen není. Nejistě si rovni

a nemůžete být. Máte jakožto terapeut skvělý úkol, dobrovolně přijít – doplnit tuhle jeho potřebu a udělat víc, než je běžné v normální situaci. Ale samozřejmě existují hranice a možná vám smím říct, že ve své zkušenosti terapeuta léčícího osoby nebo někoho, kdo pomáhá léčit, to zajisté musíte zakoušet stále znovu – hranice prostě lidskosti. Prostě lidskosti, kdy já a můj partner, aby se tak řeklo, si jsme *podobní*, jsme na stejné rovině. Vidím, že vy *chcete* být na stejné rovině, ale nemůžete. Nejste tam jenom vy, váš způsob myšlení, váš způsob konání, je tam rovněž určitá situace – jsme takoví a takoví –, která někdy může být tragická, dokonce ještě strašnější, než co označujeme slovem „tragická“. To *nemůžete* změnit. Lidskost, lidská vůle, lidské porozumění nejsou všechno. Existuje určitá realita, s níž se konfrontujeme. Nemůžeme na ni ani na chvíli zapomenout...

ROGERS: To, co jste řekl, u mě zajisté vyvolává spoustu reakcí. Myslím, že jedna z nich je následující. Dovoďte mi, abych začal bodem, v němž se zřejmě shodneme... Asi byste souhlasil, že pokud tento klient dojde do bodu, kdy může zakoušet to, co vyjadřuje, a může zakoušet i mé porozumění tomu, mou reakci na to a tak dále, pak je terapie skutečně zhruba u konce.

BUBER: Ano. Tohle jsem ale na mysli neměl.

ROGERS: Dobrá. Ale mám i další pocit. Někdy jsem se ptal sám sebe, je-li to prostě má osobní zvláštnost, ale zdá se mi, že když někdo jiný opravdu vyjadřuje sám sebe a svou zkušenost, necítím se tak, jak jste to popsal, tedy od něj odlišný. Nevím tak docela, jak to

vyjadřit, ale mám pocit, jako by v tu chvíli jeho způsob pohledu na vlastní zkušenost, jakkoli může být zkreslený, byl něčím, co můžu vnímat jako rovnocennou autoritu, platnost rovnocennou tomu, jak vidím život a zkušenost já. Zdá se mi, že *právě to* je svým způsobem základem pomoci.

BUBER: Ano.

ROGERS: A mám pocit, že je mezi námi opravdový pocit rovnosti.

BUBER: O tom nepochybují. Ale já nyní nehovořím o vašem pocitu, nýbrž o skutečné situaci. Chci říct, že i vy se díváte, jak jste právě řekl, na *jeho* zkušenost. Ani vy, ani on se nedíváte na *vaši* zkušenost. Tématem je výhradně on a jeho zkušenost. Nemůžeme v průběhu rozhovoru s vámi změnit pozici a zeptat se vás: „A, dokonce, kde jste byl včera? Aha, vy jste byl v kině? Co to bylo za film a jak se vám líbil?“ To on udělat *nemůže*. Takže dobře vnímám a cítím váš pocit, váš postoj, to, že se toho procesu účastníte. Ale nemůžete změnit danou situaci. Konfrontujete se s něčím, co je objektivně skutečné. Nekonfrontujete se jen on s vámi, osobou, ale také se situací. To nemůžete změnit.

ROGERS: No, nyní se ptám sám sebe, kdo je Martin Buber, vy, nebo já, protože mám takový pocit, že... (*Smích.*)

BUBER: Nejsem, abych tak řekl, „Martin Buber“, s – jak se to říká – s uvozovkami.

ROGERS: V tom smyslu ani já nejsem „Carl Rogers“. (*Smích.*)

BUBER: Vidíte, nejsem cílovaný muž, který myslí tak a tak a tak.

ROGERS: Vím. Uvědomuji si to. Kromě té šprýmovné poznámky jsem chtěl říct následující. Myslím, že máte docela pravdu, že tu je objektivní situace, která se dá měřit, je reálná a mohli by se na ní shodnout různí lidé, pokud budou celou situaci podrobněji zkoumat. Ale podle mé zkušenosti je realita taková, když je vnímána zvenčí, a to opravdu *nemá* co do činění se vztahem, který vzniká v terapii. Zde jde o něco bezprostředního, rovnocenného, o setkání dvou lidí na rovnocenném základě – ačkoli ve světě „Já-Ono“ by to mohlo být vnímáno jako velmi nerovnocenný vztah.

BUBER: Tohle je, doktore Rogersi, první bod, kde si musíme navzájem říct: „Neshodneme se.“

ROGERS: Dobrá.

BUBER: Víte, nemůžu se jenom dívat na vás, na vaši stranu věcí, na vaši zkušenost. Vezmeme si situaci, kdy bych mohl hovořit i s *ním*, s tím pacientem. Samozřejmě že bych od něj slyšel velmi rozdílné vyprávění o téže chvíli. Ale jak víte, nejsem terapeut. Zajímám se o vás i o něj. Musím vidět onu situaci. Musím vidět vás a jeho v tomto dialogu, který je ohraničený tragédií. Někdy, v mnoha případech, tragédií, kterou lze překonat. Právě vaší metodou. Nemám vůbec žádnou námitku vůči vaší metodě, víte? Není potřeba o ní

mluvit. Ale někdy metoda nestačí. Nemůžete udělat to, co je třeba. Dovolte mi nyní, abych vám položil otázku, která s tímhle zdánlivě nesouvisí, ale jde přitom o to samé. Vy se zajisté často setkáváte se schizofreniky. Je to tak?

ROGERS: Někdy.

BUBER: A máte... máte také co do činění třeba s paranoiky?

ROGERS: Někdy ano.

BUBER: No, a řekl byste, že situace je stejná v jednom i druhém případě? Ve smyslu vztahu mezi vámi a tím druhým člověkem. Je ten vztah, který popisujete, stejný druh vztahu v jednom případě i ve druhém? Tohle je otázka, která je pro mě důležitá, protože v mládí jsem se o paranoiu velmi zajímal. O schizofrenii toho vím mnohem víc, často se o něco hodně zajímám a rád bych věděl, zda se můžete – to by hodně znamenalo – stejným způsobem setkat s paranoikem?

ROGERS: Dovolte mi, abych nejdřív svou odpověď vložil do určitého kontextu. Nepracoval jsem [ještě] v psychiatrické nemocnici. Jednám většinou s lidmi, kteří jsou přinejmenším částečně schopni přizpůsobit se širšímu společenství, takže se nevidám s opravdu chronicky nemocnými. Na druhou stranu máme co do činění s jedinci, kteří jsou schizofrenní, nebo s těmi, kteří jsou zřejmě paranoiční. Jedna z věcí, kterou říkám velmi nesměle, protože

si uvědomuji, že je v protikladu ke značné části psychiatrických a psychologických názorů, je, že podle mě není rozdíl ve vztahu, který si utvářím s normální osobou nebo se schizofrenikem, paranoikem – opravdu v tom necítím žádný rozdíl. To samozřejmě znamená, že když... No, znovu jde o otázku pohledu zvenčí. Když se na to člověk dívá zvenčí, může snadno zaznamenat spoustu rozdílů. Jenže mně se zdá, že pokud je terapie efektivní, existuje v ní tenýž druh setkání osob bez ohledu na psychiatrickou nálepku. Jedna malá poznámka ve vztahu k něčemu, co jste řekl a mě to zaujalo. Zdá se mi, že chvíle, kdy se lidé nejspíše změní, nebo o tom jsou chvíle, ve kterých je snad vztah zakoušen stejně na obou stranách. S tím, co jste řekl, totiž že pokud byste mluvil s mým pacientem, získal byste velmi rozdílný obrázek, souhlasím. Platilo by to o řadě věcí, které se během toho rozhovoru udály. Ale očekával bych, že v těch chvílích, kdy došlo ke skutečné změně, to bylo způsobeno opravdovým setkáním osob, v němž bylo na obou stranách zakoušeno totéž.

BUBER: Ano. To je opravdu důležité.

MAURICE FRIEDMAN: Můžu vás nyní přerušit s jednou otázkou?

BUBER: Ne. Počkáte chvíli? Chci jen dr. Rogerovi vysvětlit, proč jsou pro mě tahle otázka i odpověď obzvláště důležité. Velmi podstatným bodem v mém myšlení je problém hranic. To znamená, že něco dělám, o něco se pokouším, něco chci a vkládám

do toho všechny své myšlenky. A pak v určitou chvíli přijdu ke stěně, k hranici, kterou nemůžu, prostě *nemůžu* ignorovat. To platí i pro to, co mě zajímá víc než cokoliv jiného, pro efektivní lidský dialog. Tím nemyslím jen nějaké mluvení. Dialogem může být mlčení. Bez publika bychom nejspíš mlčeli. Doporučoval bych to dělat bez publika. Mohli bychom spolu mlčky sedět nebo spíš chodit a mohlo by jít o dialog. Ale dokonce i při dialogu, úplném dialogu, je stanovena hranice. To proto se zajímám o paranoia. Zde je hranice, která je stanovena pro dialog. Mluvit se schizofrenikem je někdy velmi těžké. V určitých chvílích, pokud to můžu posoudit ze své zkušenosti – která je samozřejmě, jak se to dá říct, diletantská? –, mohu mluvit se schizofrenikem, jestliže je ochotný pustit mě do svého vlastního konkrétního světa, a to vám nebo jiným lidem obecně dovolit nechce. Některé lidi tam ale pustí. A tak může pustit i mě. Pokud se však přede mnou zavře, nemůžu pokračovat. Totéž, jenom mnohem silněji, platí u paranoika. Ten se neotevírá a nezavírá. On je zavřený. Děje se mu něco jiného, co ho zavírá. A hrůzu takového osudu cítím velmi silně, protože ve světě normálních lidí jsou analogické případy, kdy se přičetný člověk chová – ne ke každému, ale k některým lidem *ano* –, jako když je *uzavřený*, a problém spočívá v tom, lze-li ho otevřít, může-li se otevřít a tak dále. To je problém pro lidstvo obecně.

ROGERS: Ano, myslím, že to chápu jako...

BUBER: Nyní do toho chce vstoupit dr. Friedman...

MAURICE FRIEDMAN: Je to moje role moderátora. Nejsem tak úplně spokojený s tím, jak to bylo před tou výměnou o paranoiciích a schizofreniích – do jaké míry je to problém, do jaké míry může jít o rozdílné užití termínů. Proto bych se rád v dalším kroku zeptal dr. Rogerse. Jestli jsem tomu dobře rozuměl, Buber řekl, že terapeutický vztah je vztahem „Já–Ty“, ale ne plně vzájemným v tom smyslu, že když se setkáváte, vnímáte to sice i z jeho hlediska, ale on situaci nevidí z vašeho. Ve své reakci na to jste opakovaně poukazoval na setkání, které se děje, a dokonce na změnu, k níž může na obou stranách dojít. Ale neslyšel jsem vůbec nic k poznámce, že klient to nevidí z vašeho hlediska, nebo že by to byl plně vzájemný vztah v tom smyslu, že i on pomáhá vám. A říkal jsem si, jestli by to třeba nemohl být rozdíl pokud ne slov, tak rozdíl pozice, v níž jste myslel na to, jaký pocit máte vůči němu, že je rovnocenná osoba a že ho vy respektujete.

BUBER: Zůstává tu *rozhodující* rozdíl. Nejde o to, že bych namítal, že se tomu druhému pomáhá. Pomáhat tomu druhému je jedna věc. Terapeut je člověk, který chce druhému pomoci. A jeho celý postoj je aktivní, pomáhající. Existuje tu, rád bych řekl, rozdíl celých *nebes*, ale raději řeknu „celého *pekla*“, rozdíl vašeho postoje. Terapeut je zdravý člověk. Člověk, jemuž je *pomáháno*, nemůže přemýšlet o tom, nemůže si představit, že někomu pomáhá. Jak by mohl?

ROGERS: Ale právě v tom vznikají některé rozdíly. Protože se mi znovu zdá, že v nejskutečnějších chvílích terapie nevěřím, že tento záměr pomoci je něco víc než substrát na mé straně. Zajiště bych

chtěl práci nedělat, kdyby to nebylo součástí mého záměru. Když klienta vidím poprvé, doufám právě v to, že mu budu schopen pomoci. A přece si ve výměně té chvíle nemyslím, že by má mysl byla naplněna myšlenkou „nyní vám chci pomoci“. Je to mnohem spíš: „Chci vám rozumět. Jakou osobou jste za tím paranoickým plátnem, za všemi těmi schizofrenními znaky nebo za všemi maskami, které nosíte ve skutečném životě? Kdo jste?“ Zdá se mi, že jde o přání setkat se s *osobou*, nikoli „nyní chci pomoci“. Zdá se mi, že jsem se zkušeností naučil, že když se *můžeme* setkat, pak dochází k pomoci, ale jakožto k vedlejšímu produktu.

MAURICE FRIEDMAN: Doktore Rogersi, ale nesouhlasil byste s tím, že to není plně vzájemné? Že tento člověk zkrátka nemá takový postoj vůči vám, tedy: „já chci rozumět vám. Jakým člověkem jste?“

ROGERS: Jediná modifikace, kterou udělám, je to, že ve chvíli, kdy se děje skutečná změna, se snad přám sám sebe, zda to není vzájemné v tom smyslu, že dokážu toho jedince vidět, jaký v onu chvíli je, a on opravdu vnímá mé porozumění a to, že ho přijímám. To je myslím vzájemnost a to, co vytváří změnu.

BUBER: Hmm. Chápejte, já jsem samozřejmě zcela s vámi, co se týče vaší zkušenosti. Ale nemůžu s vámi souhlasit, když se dívám na celou situaci, zkušenost vaši a jeho. Vy mu dáváte něco, abyste ho učinil rovnocenným sobě samému. Doplníte jeho potřebu v jeho vztahu k vám. Jestli to můžu říct hodně osobně, z určité

plnosti mu dáváte to, co chce, aby byl *schopen* právě pro tuto chvíli, aby se tak řeklo, být na stejné rovině s vámi. Ale i to je velmi – je to tečna. Je to tečna, která možná nevydrží déle než chvíli. Není to situace, kam dohlédnu, situace hodiny; je to situace minut. A tyto minuty umožňujete vy. Vůbec ne on.

ROGERS: S tím posledním bych naprosto souhlasil – ale jinak tam cítím určitou skutečnou neshodu, protože se mi zdá, že to, co mu dávám já, je povolání *být*. Což se poněkud liší od toho, že bych mu něco nějak uděloval.

BUBER: Myslím, že žádá lidská bytost nemůže dát víc než to. Umožnit druhému žít, i kdyby jen na chvíli. Jsem s vámi.

ROGERS: No, pokud si nebudeme dávat pozor, shodneme se.

(*Smích.*)

BUBER: Teď můžeme jít dál.

ROGERS: Opravdu bych se rád přesunul k jinému tématu, protože pokud chápu, co jste napsal, zdá se mi, že rozlišuji ještě jeden druh setkání, který je pro mě při mé práci hodně důležitý, a pokud vím, nemluvil jste o něm. Můžu se v tom mylīt, nevím. Chci říct, že jak se mi zdá, jedním z nejdůležitějších typů setkání nebo vztahu je vztah člověka k sobě samému. V terapii, z níž musím čerpat, protože to je můj základ zkušenosti, existují některé velmi živé chvíle, při nichž se jedinec setkává s některým aspektem sebe samého, pocitem,

který nikdy předtím nepoznal, s nějakým významem v sobě, o kterém dosud nevěděl. Může to být cokoli. Může to být jeho intenzivní pocit samoty, hrozná bolest, kterou cítí, nebo něco zcela pozitivního, jako je jeho odvaha a tak dále. Ale v každém případě se mi zdá, že v těchto chvílích existuje něco, co se podílí na téže kvalitě, kterou vnímám ve vztahu, kdy dochází ke skutečnému setkání. Člověk je ve svém pocitu a ten pocit je v něm. Je to něco, co ho zaplavuje. Nikdy předtím to nezakusil. Ve velmi skutečném smyslu – myslím, že by se to dalo popsat jako opravdové setkání s aspektem sebe samého, který do té doby nepoznal. Ale nevím, jestli vám to připadá jako rozšíření konceptu, který jste užil. Řekl bych, že bych prostě rád uslyšel vaši reakci. Zdá se vám to jako možný typ skutečného vztahu nebo setkání? A posunu to o krok dál. Mám asi pocit, že právě tehdy, když se člověk v tomto smyslu setkal sám se sebou, nepíše v mnoha různých aspektech, snad jen právě tehdy je opravdu schopen setkat se s někým jiným ve vztahu „Já–Ty“.

BUBER: Nyní se dotýkáme problému jazyka. Označujete jako dialog něco, co já nemůžu. Ale mohu vysvětlit, proč to tak nemůžu nazvat a proč pro to potřebuji jiný termín mezi dialogem a monologem. Pro to, co označuji za dialog, je podstatně důležitý onen moment překvapení. Chci říct...

ROGERS: Říkáte „překvapení“?

BUBER: Ano, překvapení. Dialog... představme si něco docela triviálního. Dialog je jako šachová hra. Celá krásá šachů spočívá

v tom, že nevím a nemůžu vědět, co můj partner udělá. Jsem tím překvapen a celá hra je založena na tomto překvapení. Nyní na to narážíte – že člověk může překvapit sám sebe. Ale dost jinak, než může osoba překvapit jinou osobu.

(Zatímco vyměňují magnetofonovou pásku, dr. Buber pokračuje ve svém popisu charakteristik opravdového dialogu. Druhým rysem je to, že při skutečném setkání nebo dialogu je oceňováno to, co je u toho druhého člověka jiného, jeho jinakost.)

ROGERS: První dva aspekty... Doufám, že vám snad někdy budu moci pusit nahrávky rozhovorů, abych ukázal, že tam ten prvek překvapení může být přítomen. Tedy člověk může něco vyjadřovat a pak být náhle zasažen významem toho, co přišlo z nějakého místa v něm samém, přičemž toto místo nepoznává. Opravdu je sám sebou *překvapen*. K tomu rozhodně dojit může. Ale jako nejvzdálenější vašemu pojetí dialogu vnímám to, že je docela pravda, že tato jinakost v něm není něco, co by oceňoval. Myslím, že v tom druhu dialogu, o němž mluvím já, uvnitř člověka, by jinakost byla pravděpodobně rozbita. A uvědomuji si, že částečně může být celá tato debata založena i na rozdílném užití slov.

BUBER: Můžu dodat jednu technickou záležitost? V příběhu svého života jsem se naučil vážit si termínů. Myslím, že v moderní psychologii tohle dostatečně neexistuje. Když najdu něco, co se podstatně liší od jiné věci, chci nový termín. Nový pojem. Víte, moderní psychologie obecně například mluví o nevědomí, které

je určitým moderním psychikou. Mně to nedává vůbec žádný smysl. Pokud se něco tak liší od... pokud se od sebe dvě věci liší tak jako tento druh duše a každou chvíli se mění, nezbyvá než to, že když se ji snažím zachytit z jedné strany, nemůžu zachytit nic – *toto být* v čistém čase; a naproti tomu to, čemu říkáme „nevědomí“, není vůbec žádný jev, nemáme k tomu vůbec žádný přístup, jen zacházíme s jeho důsledky a tak dále. Nemůžeme říct, že to první je psychika a to druhé je také psychika; že nevědomí je něco, v čem jsou psychika a fyziologie, aby se tak řeklo, smíchané, to nestačí. Prostupují jedno druhým tak, že v souvislosti s tím vidíme, že termíny „tělo“ a „duše“ jsou jaksi pozdní termíny, pozdní pojmy, a pojmy nejsou nikdy realita. Jak můžeme porozumět tomuto pojmu?

ROGERS: V tom s vámi plně souhlasím. Myslím, že když je zkušenost zásadně jiného druhu, zasluhuje si jiný termín. Myslím, že na tom se shodneme. Ale protože vidím, že čas běží, snad bych... rád bych se zepíal na něco dalšího, co pro mě má velký význam, ale nevím tak docela, jak to vyjádřit. Zkusím to tedy následovně. Když vidím, jak se lidé během terapie scházejí a navazují vztahy, myslím, že jedna z věcí, již jsem začal věřit a cítit ji a zakoušet, je to, že lidské povaze, základní lidské povaze – to je ubohý výraz a vy byste to možná zvládli vyjádřit lépe – je opravdu třeba *věřit*. Zdá se mi, že v některých vašich spisech zaznamenávám víceméně stejný pocit. V každém případě jsem během terapie udělal významnou zkušenost, že člověk při ní nemusí dodávat motivaci k pozitivnímu, nebo konstruktivnímu. Ta v jedinci prostě existuje. Jinými slovy, můžeme-li v jedinci uvolnit to základní, bude to konstruktivní.

Nyní nevím... znovu jen doufám, že to třeba u vás vyvolá nějaký komentář.

BUBER: Ještě v tom nevidím přesnou otázku.

ROGERS: Jediná věc, na kterou se ptám, je: „Souhlasíte?“ Nebo jestli se nevyjadřuji jasně, zpleťte se mě a já se to pokusím vyjádřit jinak. Zdá se mi, že přinejmenším ortodoxní psychoanalyza tvrdila, že když se jedinec odhalí, dostanete-li se opravdu k tomu, co je uvnitř člověka, bude se to většinou skládat z pudů a postojů a všeho, co je třeba *kontrolovat*. To se diametrálně liší od mé vlastní zkušenosti. Ta říká, že když se dostanete k tomu, co je v jedinci nehlouběji, najdete právě ten aspekt, jemuž se dá nejvíc věřit, že je konstruktivní nebo že má tendenci k socializaci či k rozvoji lepších mezilidských vztahů. Má to pro vás nějaký smysl?

BUBER: Chápu. Vyjádřil bych to ale poněkud jinak. Jestli tomu rozumím, když mám co do činění, řekněme, s problematickou osobou nebo prostě nemocnou osobou, problematickou, o níž lidé říkají, nebo již chtějí říkat, že je špatná. Víte, obecně vzato člověk, který má opravdu co do činění s tím, čemu říkáme „duch“, je přivolaný ne k dobrým lidem, ale jenom k těm špatným, problematickým, nepřijatelným a tak dále. S dobrými lidmi se může přátelit, ale ti ho nepotřebují. Takže se zájímám jen o ty takzvané špatné, problematické a podobné. A mou zkušeností je, že pokud se mi podaří – a to se blíží tomu, co říkáte vy, ale je to trochu jiné – přiblížit realitě tohoto člověka, zakouším ji jako *polární* realitu. Obecně říkáme, že

tohle je buď A, nebo ne-A. Nemůže to být A a ne-A zároveň. Ne. Tím chci říct, že to, o čem říkáte, že se tomu dá věřit, je podle mě v polárním vztahu vůči tomu, čemu se dá u tohoto člověka věřit nejméně. Nemůžete říct, a snad se od vás v tomto bodě liším: „Ó, já v něm odhaluji jen to, čemu se dá věřit.“ Řekl bych, že když ho nyní vidím a když ho chápu šitěji a hlouběji než předtím, vidím jeho celou polaritu a v takovém případě vidím, jak to nejhorší v něm i to nejlepší v něm závisí jedno na druhém, jak je to k sobě připojeno. A můžu mu pomoci jen tím, že mu pomůžu změnit vztah mezi těmi póly. Ne jenom volbou, ale určitou silou, kterou dává jednomu pólu ve vztahu k druhému. Póly se sobě kvalitativně velmi podobají. Řekl bych, že v lidské duši neexistuje to, co obecně považujeme za protiklad dobra a zla. Je tam znovu a znovu polarita v různých podobách a ty póly nejsou dobro a zlo, ale spíš „ano“ a „ne“, spíš přijetí a odmítnutí. Můžeme v člověku posílit nebo mu pomoci posílit ten pozitivní pól. Můžeme v něm snad dokonce posílit sílu směru, protože tahle polarita je velmi často beze směru. Je to chaotický stav. Mohli bychom do toho vnést kosmický význam. Můžeme pomoci zjednat pořádek, dát tomu tvar. Protože, jak si myslím, to dobré, to, co označujeme jako dobré, je vždycky jenom směr. Nikoli podstata.

ROGERS: A když se zaměřím zvláště na tu poslední část, říkáte, že snad můžeme jedinci pomoci posílit ono „ano“, tedy potvrdit život, a ne jej odmítnout. Je to...?

BUBER: M-hmm. Liším se jenom v tom slově, neřekl bych „život“. Nedával bych tam žádný předmět.

ROGERS (*k dr. Friedmanovi*): Díváte se, jako když chcete něco říct. Myslím, že bychom takhle mohli pokračovat donekonečna.

MAURICE FRIEDMAN: Mou funkcí moderátora je vyostřovat témata a mám pocit, že jste se tu dotkli dvou věcí, které jsou vzájemně propojené, ale možná jste je dost neobjasnili, ovšem připadá mi, že je to velmi důležité, rád bych se na to podíval. Když se dr. Rogers poprvé zeptal profesora Bubera na jeho postoj vůči psychoterapii, zmínil se o jednom faktoru, který vstupuje do jeho přístupu k terapii, totiž o přijetí. A profesor Buber, jak jsme viděli minulý večer, často užíval termín *potvrzení*. Osobně mám jak z toho, co řekli dnes večer, tak na základě své znalosti jejich spisů pocit, že by mohlo být opravdu důležité ozřejmit, jestli mají na mysli totéž. Doktor Rogers píše o přijetí a navíc říká, že to je vřelé přijetí druhého a respekt vůči jeho jedinečnosti, vůči němu jako osobě nepodmiňené hodnoty, že to znamená „přijetí jeho momentálních postojů a ohled vůči nim bez ohledu na to, jak moc odporují jiným postojům, které měl v minulosti. A toto přijetí každého proměnlivého aspektu této druhé osoby je základem vztahu vřelosti a bezpečí“. Zajímá mě, jestli by profesor Buber pohlížel na potvrzení jako na podobný pojem, nebo jestli by měl pocit, že potvrzení snad zahrnuje i to, že člověk *není* přijat, že zahrnuje nějaký požadavek na druhého, který by mohl v určitém smyslu znamenat momentální nepřijetí jeho pocitů, aby ho mohl později potvrdit.

BUBER: Řekl bych, že každý skutečný existenciální vztah mezi dvěma osobami začíná přijetím. Přijetím mám na mysli – možná že

(v dva pojmy nejsou totéž – schopnost říct, nebo spíš neříct, ale jenom dát té druhé osobě pocítit, že ji přijímám, jaká je. Beru vás prostě takového, jaký jste. No, ale tím ještě nemám na mysli potvrzení druhého. Protože přijetí je jen přijetí toho, jaký je v danou chvíli, v této jeho aktualitě. Potvrzení především znamená přijetí celé potenciality toho druhého, a dokonce rozhodný dopad na tuto jeho potencialitu. Samozřejmě se v tom můžeme opakovane mýlit, ale je to šance mezi lidskými bytostmi. Můžu v něm víceméně rozpoznat osobu, kterou byl – dokážu to říct jen takto – *stvořen*, aby se stal. V tomto jednoduchém faktickém jazyce pro to nenalézáme termín, protože v termínu či pojmu „*být člověkem, jímž se má stát*“ to nenacházíme. To musíme, jestliže můžeme, uchopit pokud ne v první chvíli, tak poté. A já nyní nejen přijímám druhého, jaký je, ale potvrzuji ho v sobě a pak v něm ve vztahu k této potencialitě, kterou vyjadřuje. Ta se nyní může rozvinout, může se vyvíjet, může odpovědět na skutečnost života. Může konat víceméně jen v tomto rozmezí, ale i já můžu něco udělat. To má cíle, které jsou v porovnání s přijetím hlubší. Vezměme si například muže a ženu, manžela a manželku. On říká, ne explicitně, ale celým svým vztahem k ní: „Přijímám tě, jaká jsi.“ Ale to *neznamená*: „Nechci, aby ses změnila.“ Nybrž on říká: „Odhaluji v tobě svou přijímatel láskou, odhaluji v tobě, čím se máš stát.“ To samozřejmě není něco, co se dá masivně vyjadřovat. Ale třeba to bude léty společného života růst a růst. Tohle máte na mysli?

ROGERS: Ano. A myslím, že to zní hodně jako ona kvalita, jež existuje ve zkušenosti, kterou pokládám za přijetí, ačkoli jsem se snažil vyjádřit to jinak. Myslím, že přijímáme jedince i jeho

potencialitu. Myslím, že by bylo opravdu sporné, můžeme-li přimout jedince tak, jak je, protože často je v docela smutném stavu, kdyby nebylo faktu, že si také v určitém smyslu uvědomujeme a rozeznáváme jeho potencialitu. Myslím, že i já cítím, že přijetí a nejpřílišného druhu, přijetí této osoby, jaká je, je nejsilnějším faktorem, který umožňuje změnu – o silnějším nevím. Jinými slovy, myslím, že zjištění, že jak jsem, přesně tak, jak jsem, jsem plně přijímán, uvolňuje změnu nebo potencialitu – v takovém případě existuje potřeba obranných bariér, takže myslím, že vládu přebírají kupředu směřující procesy života samého.

BUBER: Obávám se, že si tím nejsem jist tak jako vy, snad proto, že nejsem terapeut. A mám nezbytně co do činění s tím problematickým typem. Ve svém vztahu k němu se neobejdu bez oné polarizace. Tu nemůžu odložit stranou. Jak jsem řekl, musím zacházet s oběma těmi lidmi. Musím zacházet i s tím problematickým v něm. A musím... Jsou případy, kdy mu musím pomoci proti němu samému. Chce mou pomoc proti sobě. Chce... První věcí ze všech je to, že mi důvěřuje. Ano, život pro něj ztratil základnu. Nedokáže vstoupit na pevnou půdu. Visí takřkajíc ve vzduchu. A co chce? Chce nejen bytost, již může věřit, jako věří člověk někomu, ale i bytost, která mu nyní dává jistotu, že „existuje zem, že něco *existuje*. Svět není odsouzen k nedostatku, degeneraci, destrukci. Svět lze spasit. Já můžu být kvůli této důvěře spasen.“ A je-li toho dosaženo, můžu tomuto člověku pomoci i navzdory jeho úsilí proti němu samému. A to dokážu, jen když rozliším mezi přijímáním a potvrzováním.

ROGERS: Mám pocit, že jedna obtíž s dialogem spočívá v tom, že může pokračovat donekonečna, ale myslím, že s ohledem na dr. Bubera a na publikum je tohle...

BUBER: Co jste řekl?

ROGERS: Řekl jsem, že s ohledem na vás...

BUBER: Ne na mě.

ROGERS: Dobrá... (*smích*)... s ohledem na publikum.

MAURICE FRIEDMAN: Můžu být natolik bezohledný, že položit ještě jednu poslední otázku? Tedy můj dojem je takový, že na jednu stranu dr. Rogers více trval na plnější vzájemnosti vztahu „Ja–Ty“ v terapii, zatímco dr. Buber méně, ale na druhou stranu zřekávám dojem, že dr. Rogers se víc zaměřuje na klienta...

BUBER: Co?

MAURICE FRIEDMAN: Je víc zaměřený na klienta... (*smích*)... víc se zabývá tím, jak se osoba stává sama sebou. A v nedávném článku mluví o schopnosti věřit vlastního organismu v tom, že jde o uspokojení, že vyjádří mě. Mluví o tom, že centrum hodnoty je v člověku, zatímco ze svého setkání s dr. Buberem získávám pocit, že on vidí hodnotu spíše mezi dvěma lidmi. Zajímá mě, jestli o tohle mezi vámi dvěma opravdu jde.

ROGERS: Můžu vyjádřit názor, jaký na to mám. Užiju přitom docela odlišné termíny než ty, které jste užil vy, ale myslím, že se to vztahuje k témuž. Jak se o tom v posledních měsících snažím přemýšlet, zdá se mi, že by se dalo hovořit o cíli, k němuž se teprve přibližuje – myslím, že o cíli, k němuž se v jedinci přibližuje zralost, když se tento jedinec *stává sám sebou* nebo když se vědomě a s veškerým přijetím stává tím, kým nejlouběji je. I to vyjadřuje skutečnou důvěru v proces, jímž jsme a o němž si dnes večer možná všechno neřekneme.

BUBER: Možná by určitým způsobem pomohlo, kdybych se zeptal na problém, který jsem našel, když jsem čel právě tento váš cíl – nek, problém, s nímž jsem se setkal. Hovoříte o osobách a pojem „osoby“ je zdánlivě velmi blízký pojmu „jedinec“. Řekl bych, že je vhodné mezi nimi rozlišovat. Jedinec je prostě určitá jedinečnost lidské bytosti. A může se rozvíjet už jen tím, že jeho vývoj je jedinečný. Jung tomu říká „individuace“. Může se stávat stále více jedincem, aniž by byl stále více lidským. Mám spoustu příkladů člověka, který se stal velmi, velmi jedinečným, velmi odlišným od jiných, velmi rozvinutým v tom, být takový a takový, aniž by jakkoli byl tím, co bych rád za člověka označil. Jedinec je prostě tato jedinečnost, schopnost být tak a tak rozvinutý. Ale řekl bych, že osoba je jedinec, který žije opravdu se světem. A když říkám „se světem“, nemyslím ve světě. Nýbrž prostě ve *skutečném kontaktu*, v opravdové vzájemnosti se světem ve všech bodech, v nichž se svět může potkat s člověkem. Neříkám, že jenom s člověkem, protože někdy se se světem setkáváme v jiných podobách, než je ta

hluká. Ale právě to bych označil jako osobu, a pokud můžu říct určitým jevům jasně „ano“ a „ne“, jsem *proti* jedincům a *pro* osoby. (Potlesk.)

MAURICE FRIEDMAN: Jsme dr. Rogersovi a dr. Buberovi hluboce zavázáni za unikátní rozhovor. Podle mé zkušenosti je zajištění unikátní; předně protože to je *skutečný* dialog, který se odehrává před publikem, a myslím, že částečně i kvůli tomu, co nám byli ochotni dát a dali, a částečně kvůli tomu, že jste se účastnili jakéhokoliv dialogu, nebo pokud započítáme i mě, kvadrilogu, na němž jste se tiše podíleli. (Potlesk.)